

V. G. Napadysta, Ph.D., Associate Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv,
60, Volodymyrska Street, Kyiv, 01033, Ukraine

REVIEW ON V.V. SPIVAK'S MONOGRAPHY "PHILOSOPHICAL VIEWS BY ANTONY RADIVLOVSKY IN THE CONTEXT OF THE UKRAINIAN SPIRITUAL CULTURE OF THE XVII CENTURY" (CHERNIGIV: SCRIPTORIUM, 2018, 328 P.)

Б. Е. Носенок, аспірантка 1 року навчання,
ОНР "Доктор філософії",
філософський факультет,
спеціальність "Культурологія",
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
вул. Володимирська, 60, Київ, 01033, Україна
danynosenock@gmail.com

РЕЦЕНЗІЯ НА КНИГУ

Юнгер Е. Вогонь і кров / Пер. з нім. О. Андрієвський. – К.:
Видавець Анна Клокун, 2018. – 336 с.

"Вогонь і кров": (пере)відкриття Ернста Юнгера

Відгуки або ж рецензії не передбачають надто усталених форм, тому – як, власне, й художні переклади – цілком претендують на свого роду літературну самостійність. Проте я не претендую на це. Але стосовно збірки "Вогонь і кров" одразу варто сказати, що це не просто перший переклад цього твору Юнгера українською, але це перший самостійний літературний твір-переклад, огранка юнгерівського тексту.

Юнгер – це автор, котрий одночасно спрямовується до різних полюсів. Тобто не існує єдиного прочитання Юнгера. На думку одразу спадає декілька векторів відкриття його тексту, чи, радше, – за Бартом – твору:

- Юнгер як письменник. Проте треба підкреслити, що його творчість – це явище, похідне від біографії – духовних пошуків та участі в політичному житті. Чи естетичні твори Юнгера? Так, безумовно, естетичні. Але цей естетизм не замикається лише на собі, оскільки не в цьому суть Юнгера як письменника. Дія юнгерівського тексту починається з моменту усвідомлення реальності описуваного. Це форма відтворення власного життя, думок та почуттів, котрі часто переплітаються з відчуттями. З приводу останньої тези хочеться навести одну з найбільш тілесних (можливо, навіть фізіологічних) цитат "Вогню і крові":

Ні, у 1914-му ми ще нічого не знали про жоден матеріал <...> Прямо над нами промайнуло палаюче дихання смерті, і Фогель, затаючись, прокричав мені прямо у вухо: "Зайти туди? Ми вже ніколи не виберемося!" <...> лейтенант сказав правду, він уже ніколи не вийшов звідти. Пощастило не всім: вижила лише купка людей з усіх, хто приїхав туди. Ці люди отримали певне уявлення про те, що таке матеріал <...> Гранати також розторсали та витягли мертвих, затіявши з ними свою гру, в ході якої розкидали тіла довкола пагорбу, ні на мить не лишаючи їх у спокої...

Відтак, Юнгер наводить фізіологічно відчутні картини війни. Якщо заглянути у біографію Юнгера, мов у якийсь колодязь, спершу в очі кидається біографічний факт: письменник зробив значний внесок у розвиток військової теорії. Щоденникова, мемуарна форма, позбавлена сентиментального суб'єктивізму, дозволяє робити з текстів Юнгера те, що у класних кімнатах або в шестикутних кабінетах носить ім'я настільної книги. Власне, Юнгеру вдалося взяти участь в обох світових війнах. Він підписує "Вогонь і кров" підзаголовком "Маленький уривок великої битви", котрий насправді несе в собі подвійний сенс: з одного боку, ми дійсно відчуваємо себе аквалангістами, коли пірнаємо у рідину

спогадів, без цензури, пригадувань найбільш вражаючих та страхотливих (чи то пак жажливих) картин; з іншого боку – "уривок", про який пише автор, не є буквальною фрагментом війни чи битви, це радше уривок життя, котре не є чимось іншим, аніж битвою.

Життя постає жабою на столі препаратора, твариною, підданою гальванізації. Життя препарується хронікером та перетворюється на дещо абсолютно об'єктивоване. Інколи вловити чи зафіксувати індивідуальність у тексті Юнгера досить важко, але ця риса радше свідчить на користь письменника, ніж проти нього. Книга Юнгера – це нотатки, записні книжки, блокноти, спогади, залишені під датами чи назвами місць у щоденнику. Можливо, форма забезпечує максимальну об'єктивність автора – наскільки це взагалі видається можливим у все ж таки художньому творі.

- Юнгер як філософ. Хоча Юнгера прямо не називають філософом, кажучи про нього швидше як про мислителя, ця роль невід'ємна від тієї часто споглядальної позиції, позиції натураліста, котру займає Юнгер. Йому вдалося прожити неприродно довге життя, що дозволило побачити злам європейської культури – не лише у політичному та соціальному сенсі, але і в сенсі духовної кризи, яка залишила слід і у філософії. Можливо, Юнгер і не пише прямо про "складні матерії", навіпаки – його текст видається напорочуд легким та простим, лаконічним, позбавленим зайвих деталей. Є лише те, що є, лише те, що має бути (нехай це й здається колом у визначенні).

Юнгер застав декілька образів Німеччини. Перший образ – Німеччина періоду раннього дитинства письменника. Це велична держава, котра переможно крокувала вперед, претендуючи на назву "другої імперії". У цей час змінюється уявлення про Німеччину – те, яким воно було у XIX столітті. Ймовірно, що таким трансформаціям треба завдячувати технічному прогресу, ривку, який зробила Німеччина на початку XX століття. З'являється й нова форма національної самосвідомості – німецький мілітаризм. Відтак, світ філософії, під прапором якого Німеччина перебувала у XIX столітті, відсунувся на другий план.

Закономірно, що тут також не обійшлося без трансформацій. На часі стає підзабута до цього моменту філософія Шопенгауера. У модернізмі, який прийшов на зміну попереднім тенденціям, знайшли місце також Гартман і Ніцше. Юнгер став свідком модернізму, оскільки роки його становлення прийшлися на період, котрий передував Першій світовій війні. Проте тут особистість письменника тільки почала вступати у велику війну його

життя. Що відрізняє модернізм? Відсутність стрункої системи, яка характеризувала попередні епохи, а особливо Просвітництво, почуття хиткості та мінливості, яке відбилося й на розумінні історизму. Тепер, на відміну від настанов упорядкованості, системності, спрямованого в одну сторону прогресу, характерних для Просвітництва, на перший план вийшли мотиви кризи та катастрофічності, революції, боротьби, жертвовності, а також творчого вибуху, героїзму, енергії творення та відтворення, заміна колишнього принципу рутинізації життя фатальністю, непередбачуваністю та випадком. Власне, відбулося те, що ми зазвичай називаємо переоцінкою цінностей.

Нові смисли, які виникають, відповідно, у новій соціокультурній ситуації, породжують нове ставлення до мистецтва, історії, суспільного життя, до таких абстрактних понять, як справедливість, віра, свобода тощо, а також до цілком конкретних речей – життя та смерті. Особливо ж вартує уваги остання, або ж радше її образ. Модернізм просякнутий різними формами осмислення смерті. Буквально на все – на всі події, ситуації чи явища – покладається великий палець смерті, що на будь-якій речі залишає свої відбитки. Символіка танатосу, крихкості та ламкості культурних форм, випинання нестійкості життя, мотиви виродження, кінця, декадансу, латентні відсилки до "Танатографії Еросу", де життя завершується смертю як своєю найяскравішою маніфестацією, та інше, – все це доповнювалося образами розкладання та розпаду. Між тим у Юнгера часом важко відрізнити живих від мертвих, оскільки світи перших та других під час війни переплітаються, мов лоза чи пруття винограду:

На західному схилі розташувались декілька вузьких лисячих ходів, біля одного з яких стирчав гострий край сталевого шолому. Якщо придивитися, можна було помітити, що з-під землі виглядають чийсь обличчя. Ці обличчя були виснажені, бліді та брудні. Двох днів вистачило, аби вилиці загострілися, і під шкірою намітилися обриси носової кістки. Це зробило їх схожими на черепи і цю неприємну схожість підкреслювали темні, запалі очі...

Сюжети, пов'язані з новою демонстрацією образу смерті та її смислів, постали у різних сферах культурного простору. Можливо, чи не найбільш яскраво – у літературі. Співвідношення життя та смерті також заново відкрило та актуалізувало філософію війни. Вона стала розумітися як модус космічного начала, нової енергії, розбурханої ХХ століттям з його невгамовним та перманентним кровопролиттям, вимогою жертвовності... У війні людина втрачає старе значення та набуває нове, де особистість є важливою вже не якістю свого життя як організму, але якістю екзистенції як волі, сили, жаги до життя, прагнення до слідування трансцендентним ідеалам. ХХ століття є епохою великих та дрібних військових катаклізмів, землетрусів смислів та звичок жити певним чином та за певною схемою. Але ця епоха породила й істотні філософсько-естетичні перетворення, однією з форм вираження яких і виявилася творчість Юнгера. Невимушено та потроху письменник подає читачеві власну філософську позицію:

Це вже доведений факт, що людина може витерпіти більше, ніж вважалося раніше, і що її можливості та сила спротиву лише примножилися в цьому протистоянні. Дедалі важче стає підступитися до супротивника; це вимагає такої підготовки, що межує з чаклунством <...> в цій боротьбі, де сходяться цілі армії та величезна кількість знарядь, починає проявлятися інша, вища форма війни: боротьба двадцяти чоловіків, які з-поміж десятків тисяч постали з землі та вогню і тепер здатні, в найпростішому та в найбільшому сенсі, на вирішальний удар, під час якого сходиться з ворогом лицем до лица...

Тут ми бачимо – на фоні філософії війни, схованої в літературі, – засвідчення появи "нової людини". Образ цієї "нової людини" луною віддає у філософських поглядах Ніцше, або ж навпаки – луна видніється у печерах, створених новими філософськими настановами – після Ніцше. Це опис героїчної особистості, яка не втілюється у конкретній постаті. Тому творчість Юнгера здається позбавленою суб'єктивності. Поряд з його ймовірним прагненням до об'єктивності він робить дещо більше – зображає особистість, дух, в якому немає нічого корисливого, констеляцію ризику та подвигу, яка перебуває десь понад суб'єктивним началом. Юнгер засвідчив не лише підйом "другої імперії", стрімкий та неприродний злет промислово-мілітаристичної машини Німеччини, але й повний крах ідеалів, котрі тільки-но встигли народитися.

• Юнгер як теоретик консервативної революції. Звісно, еволюції політичних поглядів автора "Вогню і крові" можна було б присвятити ґрунтовну монографію. Але хотілося б повернутися до логіки міркування про вектори прочитання цієї книги. Для деяких – це лише доволі довершений та вивіреним літературний твір, для іншого читача – філософська загадка, історична, біографічна викладка, доповнена кореспонденцією, листуванням Юнгера. Нарешті, є й третя категорія людей, які беруть до рук "Вогонь і кров". Це прихильники традиціоналізму. Український традиціоналізм – рух, котрий стрімко та продуктивно розгортається на противагу наявності інших версій традиціоналізму. В одній з них знання творчості Юнгера є *obligatoire pour l'exécution*. Причому існує декілька іпостасей Юнгера: поперше, це особистість, де бере витоки консервативна революція – основа багатьох віх традиціоналізму; по-друге, це джерело своєїрідної естетики (наприклад, Юнгер як автор "Евмесвіля", "Скляних бджіл", "Геліополя" чи – частково – "Серця шукача пригод"). Людина, котра знаходиться всередині руху, зазвичай не обтяжує себе зайвим аналізом. Але зводить навколо себе стіни з Еволи, д'Аннунціо, Генона, Дюмезіля, Дюрана... та, звісно, Юнгера. Кожен прихильник та шанувальник творчості "ідеологів" (не надто коректний термін, тому візьмемо його в лапки) традиціоналізму є результатом плавлення та кування металу – з матеріалів філософсько-літературного характеру.

Консервативність не спирається на застиглість форм – не в даному випадку. Радше ми маємо справу з новими й новими сузір'ями елементів, котрі передаються від покоління до покоління. Юнгер намагається перевинайти традицію, котра опинилася у вихорі битви за виживання в ситуації культурпесимізму. Основна ідея в (пере)відкритті Юнгера у новому обличчі, яке проглядається зі сторінок "Вогню і крові", відсилає нас до економії часу – задля того, щоб скоротити шлях до (пере)відкриття світу взагалі (як би це сміливо не звучало), до перевинаходу традиції, ми робимо це не лише на основі власного досвіду, але й через книги, що вже є по-своєму консервативним шляхом. Що таке консервативна революція? Це не заперечення, а ствердження метанаративу, це висування на перший план суб'єкта, здатного до самоусвідомлення, особистості, котра наділена волею та розумом, яка здатна на щось більше (що саме?); згадуючи настанову Юнгера, нарешті, це розуміння значення філософії війни та інструментальної раціональності – спадку Модерну. "Вогонь і кров" є дещо незвичним твором у його співвідношенні з останньою тезою – про роль філософії війни, про переваги техніки та інструментальної раціональності. По прочитанні "Вогню і крові", швидше, читач відчуває вприскування отрути, після якої він стане сильнішим. Той, хто не боїться читати подібну літературу, є фармакофагом – метеликом-поглиначем отрути з листків арістолохії, яка поступово стає його їжею та поживним елементом.

Останню ремарку слід зробити щодо форми, у якій представлена збірка "Вогонь і кров". Їй робить честь її першість у якості україномовного перекладу. Ідеї, виголошені різними мовами, сповнені й різного сенсу, тому переклад у даному випадку опиняється не лише інструментом для полегшення сприйняття тексту україномовним читачем, не лише способом доступу до літератури (про що мріяв, зокрема, академік Сахаров), але й окремим твором. Тому, коли пошановувач Юнгера-письменника, Юнгера-філософа, Юнгера-традиціоналіста бере до рук "Вогонь і кров", замість однієї книжки він ніби отримує дві. Й де ми

знаходимось тут? Ще не в тому місці, котре перетинає лінію ("через лінію"), але там, де лінія починається ("перед лінією"). Якщо ми хочемо почати спочатку, то це логічно робити саме звідси. І, мабуть, варто поставити – замість крапки чи трьох крапок – дещо зі слів Юнгера:

Тому ми мусимо відігнати смуток, адже поля знову будуть оброблятися, селища знов відбудуються, і народять людей більш ніж потрібно – але час і доля являють нам себе лише одного разу.

Надійшла до редколегії 09.05.19

Б. Э. Носенок, аспирантка 1 года обучения
ОНУ "Доктор философии",
Философский факультет, специальность "Культурология",
Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко,
ул. Владимирская, 60, Киев, 01033, Украина

РЕЦЕНЗИЯ НА КНИГУ

Юнгер Э. Огонь и кровь / Пер. с нем. А. Андриевский. – К.: Издатель Анна Клокун, 2018. – 336 с.

B. E. Nosenok,
1st year Ph.D. student,
Faculty of Philosophy, Branch of Culturology,
Taras Shevchenko National University of Kyiv,
60, Volodymyrska Street, Kyiv, 01033, Ukraine

BOOK REVIEW

Jünger E. Fire and Blood / Translation from German by A. Andrievsky. – Kyiv: Anna Klokun Publisher, 2018. – 336 p.

М. М. Рогожа, д-р філос. наук, проф.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
вул. Володимирська, 60, м. Київ, 01033, Україна
mrogozha@ukr.net

НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ (З МІЖНАРОДНОЮ УЧАСТЮ) "ПРОФЕСІЙНА ТА КОРПОРАТИВНА ЕТИКА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ СОЦІОГУМАНІТАРНОГО ЗНАННЯ"

23–24 листопада 2017 року на базі кафедри етики, естетики та культурології Київського національного університету імені Тараса Шевченка було проведено науково-практичну конференцію (з міжнародною участю) "Професійна та корпоративна етика на сучасному етапі соціогуманітарного знання", на якій було представлено проміжні результати роботи над науковим дослідженням кафедри "Професійні та корпоративні етики: проблеми обґрунтування та впровадження".

Орієнтована на теоретично вивірене забезпечення викладання дисципліни "Професійна і корпоративна етика" у магістерських програмах КНУ імені Тараса Шевченка, науково-дослідна тема кафедри уможливила обговорення на конференції специфіки теоретичних і практичних проблем професійної і корпоративної етики за фаховим спрямуванням магістерських програм нашого університету, осмислення місця і ролі професійної і корпоративної етики в контексті прикладного повороту в теорії моралі, дослідження теоретичних питань соціально-нормативної конкретизації моралі у професійних сферах.

Доц. Нападиста В. Г. представила доповідь "Професійна та корпоративна етика у науково-практичному дискурсі сучасної України", доц. Подолян Г. П. та доц. Рихліцька О. Д. підняли питання деонтології у професійній етиці та етичної складової у професійній діяльності відповідно. Проф. Павлова О. Ю. детально зупинилася на питаннях корпоративної та професійної відповідальності викладача філософського факультету та динаміки професійних і корпоративних цінностей у процесі трансформації соціокультурних функцій

університету. Доц. Маслікова І. І. висвітлила питання професійної і корпоративної етики для політологів, а доц. Шинкаренко О. В. – етики держслужбовців та публічного адміністрування у світлі нових вимог до професійних компетенцій. Д. філос. н. Стоян С. П. та доц. Тормахова А. М. проблематизували етичні питання в діяльності митця, а к. філос. н. Буцикіна Є. О. розглянула етичний кодекс як інструмент регуляції професійної та організаційної діяльності у сфері сучасного мистецтва.

Колеги з факультетів та інститутів нашого університету, залучені до викладання дисципліни "Професійна і корпоративна етика", взяли участь в обговоренні продуктивних моделей її подання з урахуванням спеціалізації студентів. Так, проф. Зязюн Л. І. зупинилася на питанні виховання як складової моделі професійного розвитку особистості на прикладі освітньої системи Франції. Проф. Баяра Д. О. приділив увагу корпоративній етиці та корпоративній культурі як основі сталого розвитку підприємств корпоративного типу. Фахівці з етики з інших навчальних закладів та освітніх установ долучилися до обговорення. Проф. Василевська Т. Е. (Національна академія державного управління при Президенті України) окреслила проблемне поле професійно-етичної освіти в Україні. К. філос. н. Сингаївська А. М. з Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти прочитала доповідь "Розриви професійної етики та академічної доброчесності в сучасній науці України", проф. Нікульчев М. О. з Донецького національного технічного університету (м. Покровськ) – "Місце моральних цінностей у вихованні". К. філос. н. Петрова Г. М. з Національної